

Rondblik

Gebed en ziekenzalving

P. Niemeijer

Heeft iemand onder u leed te dragen? Laat hij bidden. Is iemand blij te moede? Laat hij lofzingen. Is er iemand bij u ziek? Laat hij dan de oudsten van de gemeente bij zich roepen om over hem een gebed uit te spreken en hem met olie te zalven in de naam van de Here (Jak. 5:13-14).

Voor ons als ‘doorgewinterde en gevorderde christenen’ (zijn we dat echt?) moge het voor zichzelf spreken dat we in dit soort situaties de Here zoeken voor gebed of lof, voor de lezers van Jakobus, misschien wel de oudste brief van het Nieuwe Testament, was dat kennelijk niet het geval. Het bleek nodig hen (als pas bekeerden?) er uitdrukkelijk toe op te roepen. Kennelijk zochten zij vanouds of van zichzelf elders hun hulp. Buiten de Here. Bij heidense rituelen of genezers.

Dat het Jakobus inderdaad om die vraag gaat - ‘tot wie wend je je met zorg of vreugde’ -, blijkt ook uit het voorbeeld van Elia dat hij noemt. Hij verwijst niet naar een genezingswonder van Elia, maar naar diens gebed dat het eerst niet en later wel regenen zou. Over deze gebeden lezen we in het eerste boek Koningen niet. We horen in 1 Koningen 17 en 18 wel van regen en droogte, niet dat ze op het *gebed* van Elia plaatsvonden. Kennelijk is dat nog niet eens het belangrijkste: dat gebed van Elia. Elia was ook niet zo belangrijk: hij was geen man met speciale gebeds- of wondergaven, maar slechts een mens zoals wij. Belangrijker is *wie* de regen inhield dan wel gaf. Dat was de *HERE*, tot wie Elia bad. En niet Baäl, zoals in die tijd velen in Israël dachten. Voor Achab en degenen die hem volgden, was Baäl de god van regen, donder en vruchtbaarheid. Maar de *HERE* zette Baäl te kijk. *Hij* zond droogte en Baäl was niet in staat daar iets aan te veranderen. Pas toen de *HERE* het wilde en gebood, kwam er weer regen. Israël moest bij de *HERE* zijn. En bij niemand anders. Toen Elia bad tot *de HERE*, kwam er droogte of regen. Dát moeten nu ook de lezers van Jakobus weten. Voor genezing moeten ze niet naar heidense rituelen of genezers, maar naar de *HERE*. Ze moeten *bidden*. Tot Hem. En *Hij* richt dan op (vs. 15). *Hij* verleent kracht aan het gebed (vs. 16, waar de lijdende vorm ‘doordat er kracht aan verleend *wordt*’ ziet op een actie van de Here).

Het is belangrijk er goed op te letten, wat Jakobus zegt. Nauwkeurig gesproken is niet ons gebed de kracht en schenkt niet ons gebed genezing. *De Here* richt op. Aan ons gebed moet kracht verleend *worden*: door Hem! Wij spreken wel eens over de kracht van het gebed. Maar strikt genomen gaat het niet om de kracht van het gebed, maar om de kracht van Hem tot wie wij bidden. Wij hoeven geen ‘supergebeden’ op te zenden. Denk aan Elia, zegt Jakobus. Hij was geen supermens of superbidder, maar slechts een mens zoals wij. De Here wil een oprecht, een gelovig gebed. Het gebed van een ‘rechtvaardige’ vermag veel. Hoe eenzaam en onbeholpen het misschien ook opgezonden wordt. Omdat God er kracht aan verleent. De God van Elia. De God die grote dingen gedaan heeft en doet.

Zalving in de naam van de Here

Tot dusver heb ik nog niets gezegd over de zalving met olie die Jakobus noemt. Dat ga ik nu doen.

De oudsten die geroepen worden om te bidden, moeten de zieke ook zalven met olie in de naam van de Here. Bij dat bevel valt ons meteen dat ‘zalven met olie’ op. Omdat *wij* dat zalven niet

kennen en dát voor *ons* vreemd en nieuw is. Maar was het dat ook voor de lezers van Jakobus? Of was voor hén iets anders nieuw en vreemd?

M.C. Mulder heeft in een eerdere jaargang van ons blad over deze ziekenzalving geschreven (jrg. 10, nr. 3). Ik beveel zijn uitvoerige artikel, dat ik hierna kort weergeef, hartelijk aan ter lezing en overweging. Mulder wees erop dat de Bijbel vier vormen van zalving met olie kent:

1. als lichaamsverzorging: je brengt je huid in goede conditie voor het hete en schrale klimaat; je niet zalven was een teken van rouw en vasten;
2. ter verwelcoming van een gast: de voeten en het hoofd met olie zalven (denk aan Ps. 23 en aan de vrouw die Christus' voeten zalfde);
3. als geneesmiddel: de barmhartige Samaritaan goot olie en wijn in de wonden ter verzachting van de pijn en ter verzorging van de wonden; de discipelen werden erop uitgezonden om zieken in Christus' kracht te genezen door hen heel gewoon te zalven in Christus' naam; met die methode onderscheidde ze zich van de Here Jezus die genas door zijn eigen bevelend spreken;
4. als godsdienstig ritueel: ter heiliging van heilige voorwerpen en personen (tabernakel, priesters, melaatsen).

Voor de eerste drie vormen van zalving wordt een ander woord gebruikt dan in het vierde geval. In dat vierde geval wordt in het Grieks het woord 'chri-ein' gebruikt: bekend van het woord 'Christos', dat Gezalfde betekent. In de andere drie gevallen gebruikt het Grieks het woord 'aleiphein'.

Welk woord gebruikt Jakobus nu? Het woord 'aleiphein'! En dus niet het woord dat ziet op godsdienstig zalven. Dat is ook niet zo vreemd, want de godsdienstige zalving met olie heeft in het Nieuwe Testament het veld geruimd. De godsdienstige zalving met olie was immers slechts een *schaduw* van de zalving met niemand minder dan de Heilige Geest. Die zalving, met de Geest, vinden we in het Nieuwe Testament wel: bij Christus (zd. 12) en bij de gelovigen (vgl. 1 Joh. 2:20,27). Wie nu nog het pleit voert voor zo'n godsdienstige zalving met olie, keert terug naar de schaduwen van het oude verbond!

Zalven met olie was in de tijd van Jakobus niets bijzonders. Het was zorg die je aan o.a. een zieke verleende. Een middel tot verlichting van zijn lasten en tot verzorging van het lichaam. Het was iets heel gewoons, dat niet alleen artsen, maar ook passerende Samaritanen konden doen! Wij nemen op ziekenbezoek een fles sap mee of bodylotion of een bos bloemen. Maar een oosterling wreef een zieke in met olie - zeker wanneer hij zo ziek was als in vers 14 het geval is, was dat zo'n beetje het enige wat je als bezoeker kon doen. En het opvallende bij Jakobus is nu dat dit zalven moet gebeuren *in de naam van de Here*! Dát is het nieuwe dat Jakobus zijn lezers wil leren. Zij moeten bij ziekte genezing verwachten van de Here. Niet van hun eigen bidden, ook niet van hun zalving, maar van de Here. Tot Hem moeten ze zich wenden in gebed en lof. Wat is het risico bij allerlei pleidooien voor ziekenzalving? Hetzelfde als de reformatoren indertijd al aanwezen als gevaar bij het zalven van stervenden door de roomsen: dat de aandacht gaat naar het ritueel van de zalving in plaats van naar de Here! Aandacht voor het middel, het instrument, in plaats van voor Hem die genezing geeft.

Conclusie: we moeten in Jakobus 5 niet de klemtoon leggen op het zalven met olie. Dat was niet het springende punt. Die zalving was heel vertrouwd voor Jakobus' lezers. De klemtoon moet liggen op 'in de naam van de Here'. Dát was het punt waarom het Jakobus in vers 13 en volgende om gaat. *De Here* richt op. *Hij* geeft genezing.

Conclusies

Wat is nu de opbrengst van dit hele verhaal?

Negatief het afwijzen van ziekenzalving als een religieus ritueel. Om een aantal redenen.

1. Wie het verwacht van *onze manier* van bidden of van de zalving van zieken, richt zijn verwachting op wat niet meer dan *instrumenten* zijn. Maar Jakobus leert ons bij ziekte alles van *de Here* verwachten. Ook bij het gebruikmaken van de hedendaagse zalving: medicijnen, therapie, daadwerkelijk meeleven en hulp voor patiënten. Het gaat niet om die instrumenten, maar om het beroep op de naam van de Here. *Hij* richt de zieke op.
2. Onduidelijk is verder hoe zij die ziekenzalving willen invoeren, ertegen aankijken. Ik krijg de indruk dat het door voorstanders wordt verlangd als een soort teken en zegel van Gods genade. Maar het is toch geen sacrament of ritueel dat door God is ingesteld en waaraan door God beloften verbonden zijn? Als het dát zou zijn, zouden we het *moeten* - en niet maar mogen of kunnen - gebruiken. Maar de ziekenzalving in Jakobus 5 is een ritueel dat het *vragen* om genezing vergezelt: het is geen geschenk van God, maar een actie van de mens uit dus.
3. Vanwaar bovendien die behoefte aan ziekenzalving? Is het behoefte aan een (extra) ritueel? Is het een verlangen naar genade buiten de betuiging daarvan in Gods Woord en de bezegeling ervan in doop en avondmaal? Maar Gods belofte is toch betrouwbaar genoeg? Zijn Woord en doop en avondmaal, die door God zelf gegeven zijn, niet genoeg? Moet daar nog wat bij? Een *derde* 'sacrament'? En bij welk aantal 'sacramenten' houdt het dan op?
4. Er is nog een vraag te stellen. Als je ziekenzalving moet (kunnen) gebruiken, hoe vaak dan bijvoorbeeld bij chronische ziekte? Eén keer? Of met een zekere regelmaat? En waarop is die keus gebaseerd?

Er zijn ook *positieve* conclusies te trekken. Want we zijn er niet met het aanwijzen van wat Jakobus *niet* wil. Hij heeft in Jakobus 5 juist een heel positieve oproep. Die we ook vandaag ons hebben aan te trekken. Ik denk dan aan het volgende:

1. In zaken van ziekte en genezing zullen we de Here zoeken. Tot Hem ons wenden. En wel persoonlijk. Als er bij de in mijn eerste artikel gegeven exegese één ding opvalt, is het wel de eigen verantwoordelijkheid om te bidden. Dat bidden kunnen we niet aan anderen, aan voorbidders, overlaten zonder zelf in het geloof actie te ondernemen. Heeft iemand leed te dragen? Laat hij bidden! Dat moet hij zelf doen. Zelfs als hij te ziek en te zwak is om het zelf te doen, ligt er nog de opdracht om dan zelf anderen te roepen en die te laten bidden: *namens* jezelf. En als er zonde in het spel is die je blokkeert, heb je die te belijden. Jakobus 5 is een heel sterk appèl om je in ziekte zelf aan de Here toe te vertrouwen en Hem te zoeken in gebed. Je kunt je als patiënt ook te gemakkelijk een consumentenrol aanmeten!
2. Het tweede wat opvalt, is dat je er niet alleen voorstaat. Je maakt deel uit van de gemeente die het lichaam van Christus is. Zieken kunnen zich gemakkelijk isoleren en geïsoleerd voelen van de gemeente. Maar dat mag niet. Je hebt - nog afgedacht van gemeenteleden die vanuit hun eigen verantwoordelijkheden als medeleden van het lichaam van Christus meeleven en meebidden - ook zelf een beroep op de gemeente en haar oudsten te doen, als het bidden niet meer wil. Roep ze erbij! Spreek ze aan. Vraag hun hulp.
3. Als je als zieke met anderen over je ziekte spreekt en hun gebed vraagt, wees dan open en eerlijk. Blijf niet steken in koetjes en kalfjes en vrome waarheden. Maar wees eerlijk over je eigen zwakte en over eventuele zonde die je blokkeert. Realiseer je dat er alleen in Christus toegang tot de Vader is. En dat dat eerlijkheid en belijdenis van schuld kan vergen. Zo kan een periode van ziekte ook een periode van geestelijke winst worden!
4. Hoe vaak blijven we als pastores niet hangen in algemeenheden en vriendelijkheden zonder dat we onze positie voor de Here heel concreet aan de orde stellen. We 'zalven' wel, maar niet 'in de naam van de Here'. Hoeveel eenzaamheid is er daardoor voor zieken niet vaak. En hoeveel onbeantwoorde hunkering naar een goed gesprek. Wat kunnen we elkaar niet vaak nog veel meer en ook persoonlijker helpen dan we doen! Door over meer dan medicijnen en praktische hulp te praten. Door de Here te zoeken en van zijn naam alles te verwachten.